

Opas ”ilostelevaan’ elämänkertomukseen”

**Sakari Katajamäki (toim.): *Seitsemän veljestä ja opas sen lukemiseen*. Kirjokansi 238.
Helsinki: SKS, 2020, 452 s.**

”Eipä ollut onnekas se hetki, jolloin Suomalaisen Kirjallisuuden Seura päätti julkaista tämän teoksen. Sillä siten on seura syystä toimittanut itselleen moitetta, herra Kivi itselleen sääliittelyä ja naurua”. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kirjallisuuden professori August Ahlqvistin kovasanainen kritiikki Aleksis Kiven *Seitsemästä veljeksestä* julkaistiin ruotsiksi *Finlands Allmänna Tidningissä* 20. ja 21.5.1870 (lainaukset Lehtonen 1931).

Ahlqvist jatkoi, että ”jokainen jolla on hiukkaakaan säädyllisyyden tajua on yhtyvä tähän arvosteluun”; romaanissa ”ei ole juonen merkkiäkään. Yhtä vähän tapaa siitä pilkahdustakaan luonteenkuvauksesta [- -]. Luultavasti ei ole koskaan koko maailmassa painettu kirjaa, jossa olisi niin paljon haukkumasanonoja, kirouksia, herjauksia ja raakoja kuvauksia kuin tässä kirjassa”, ja ne saavat ”useimmat niistä lukijoista, joita Novelli-Kirjastolla nyttemmin enään on, inhoten viskaamaan kirjan luotaan”. Näitä säädyllisiä, kristillisen kasvatuseetoksen sisäistäneitä opettajia ja oppikirjojen tekijöitä riitti. 30 vuoteen ei äidinkielen oppikirjoissa ollut edes katkelmia *Seitsemästä veljeksestä*, eipä edes Kiven runoja.

Mutta monet ”säädyttömät” pitivät onnekkaana sitä hetkeä, kun Kiven romaani vuonna 1870 julkaistiin. Hetkeä pitää onnekkaana myös Sakari Katajamäki, uuden *Seitsemän veljestä* -lukuopaspainoksen toimittaja, joka tärkein huomioina oivalluksin on tehnyt teoksen ymmärrettäväksi laajemminkin kuin vain lukukokemuksena. Katajamäki toimii SKS:n ”Edith – Suomalaisen kirjallisuuden kriittiset editiot” -yksikön päällikkönä ja on myös Aleksis Kiven Seuran puheenjohtaja. Kompetenssia siis riittää.

Jo kirjan esilehdillä Katajamäki esittelee Jukolan veljesten ”seurapiirin”: sukulaiset sokeasta merimies-enosta Pohjanmaalla sotaan kuolleeseen setään, ja ystävät ja viholliset Karja-Matista Tuhkalan Mattiin. Yksi Ahlqvistia eniten loukanneista kohdista lie ollut toukolaisten selkäsaunasta raivostuneen Juhanin julistus: ”Mitä huolin taivaasta, ellen saa nähdä Tuhkalan Matin verta ja rapaa!” Myös kaikki tärkeimmät oman pitäjän virkamiehet esitellään, ne joiden kanssa rahvas joutui tekemisiin ja veljekset varsinkin: lukkari, joka opetti poikia lukemaan, rovasti, jahtivouti, lautamies Mäkelä ja nimismies.

Lukijan päästessä romaanin viimeisiin lauseisiin, useimmiten ilahtuneena, ihmeissään ja ehkä kiitollisena Alexis Stenvallin elämäntyöstä, voi hän jatkaa välittömästi Katajamäen oppaan parissa. Tämä kertoo lyhyesti Kiven elämänavaiheet ja merkityksen, kertoo, millaisten vaiheiden kautta *Seitsemän veljestä* syntyi, millainen oli sen saama vastaanotto, ja myös, että Kivi itse toivoi ystä-

viltään voimakasta vastakirjoitusta samaan lehteen, missä Ahlqvist romaanin lyttäsi. Mutta sitä ei kuulunut, kirjakauppoihin *Seitsemän veljestä* tuli Fredrik Cygnaeuksen ja J. V. Snellmanin esipuheella varustettuna muutama kuukausi kirjailijan kuoleman jälkeen. Katajamäki kuvailee myös, miten romaanista tuli klassikko, jota on painettu yhtä paljon kuin J. L. Runebergin *Vänrikki Stoolin* tarinoita, 1,2 miljoonaa kappaletta, ja se on käännetty lähes 40 kielelle.

Katajamäki painottaa, että esipuheen kirjoittajat eivät ole tohtineet äreän koulumestarin tavoin ”omin luvin ruveta mielivaltaisesti parsiskelemaan hänen henkensä tuotteita”, ja etteivät teoksen nyrkkilöylyt tai edes himo väkeviin juomiin ”voi tehdä tyhjäksi suuren neron tuotteiden arvoa” (406). Romaanin karkeuksia he suhteuttivat eurooppalaiseen maalaustaiteeseen ja kirjallisuuteen, kuten Kiven hyvin tuntemiin Shakespearen näytelmiin, joissa ”tuo maino ’Brittiläis-runoniekka’ on rohjennut tehdä lukemattomia rikoksia sivistyksen herkimpiä käskyjä vastaan” (mp.). Kuten tunnettua, Ahlqvist otti raskaasti sen, että hänen ihailemansa Snellman asettui Kiven ja hänen romaaninsa puolelle, ja niinpä Ahlqvist lähetti SKS:lle kirjallisen eronpyynnön runoustoimikunnasta, missä hän oli ollut Cygnaeuksen jälkeen.

Entä miten lukea romaania: ”Kiven kiehtova kieli, psykologinen tarkkuus ja tuoreena säilynyt huumori tekevät lyhyistäkin katkelmista antoisaa luettavaa” (408). Lukijan kannattaa ”loikata teoksen maailmaan ja miettiä millaisia vieraita ja outoja maailmoja veljekset kohtaavat unissa ja tarinoissa ja miten he käsittelevät omia pelkojaan” (409). Katajamäki viittaa myös Heikki Meriläisen kirjaan *Pietolan tytöt* (1892), jota on kuvattu *Seitsemän veljeksen* esifeministiseksi muunnelmaksi, sekä nykyaikaan sijoittuvaan Riina Katajavuoren romaaniin *Wenla Männistö* (2014).

Katajamäki pohtii, mitä tiedämme Kiven kielestä ja toteaa, että ”siinä yhdistyvät varhaisnykysuomen piirteet, murteellisuudet, erilaiset tyylivalinnat, vahva ruotsinkielen vaikutus sekä Raamatusta ja muusta hengellisestä kirjallisuudesta ammentavat vaikutteet” (411). Entä mitä piirteitä veljeksillä Katajamäen mielestä on? Oman aikamme termejä käyttäen, ”Juhani pyrkii asettumaan joukon alfaurokseksi, mutta vaikeissa tilanteissa harkitsevammat veljet neuvovat, mitä tulee tehdä” (mp.). Kiinnostava on myös Katajamäen analyysi veljesten keskusteluista ja siitä, kuka saa äänensä kuuluviin ja kuka ei, ovathan Juhani ja Aapo äänessä enemmän kuin romaanin muut henkilöt yhteensä. Juhani aloittaa yli puolet kaikista veljesten keskusteluista ja viimeisen sanan Juhani lausuu lähes joka toisessa dialogissa. Simeonin kiinnostava erityispiirre on se, ettei hän puhuttele veljiään nimillä juuri koskaan. - - ”Vaikka Eero on piikittelijänä helposti erottuva puhuja, hän on käytännössä lähes yhtä vaitonainen kuin Lauri” (416).

Katajamäki päättää oppaansa toteamalla, että *Seitsemää veljestä* voi toki lukea historiallisena ajankuvana, suomalaisen kirjallisuuden merkkiteoksena, mutta että paljon antoisampaa on ”heittäytyä romaanin maailmaan, samastua sen henkilöihin ja peilata siihen nykyajan elämää ja ihmissuhteita [-]. Yksi

parhaista syistä tutustua Jukolan veljeksiin on romaanin hauskuus. Se oli myös Kiven tarkoitus. Kanervalan takakannen ennakkomainoksessaan hän viittasi tulevaan kirjaansa ”ilostelevana’ elämäkertomuksena”.

Esko Rahikainen

Kirjallisuus

Lehtonen, J. V. 1931. *Aleksis Kivi aikalaistensa arvostelemana*. Helsinki: Otava.